

**Актуальність концепції політичних виборів
С.Г.Рябова.**

Вибори в сучасному світі – необхідна основа демократичного суспільства. Вони необхідні навіть в тих країнах, які тільки позиціонують себе як демократичні. Альтернативі політичному інституту виборів немає тому, що вона найбільш повно відображає сутність демократичності як такої – влади всього народу, який вибирає свою подальшу долю. Навіть якщо країна справді не є демократичною, в умовах сучасності вона здебільшого (але є й зовсім маргінальні випадки) не може відказатися від інституту виборів, щоб не порушувати видимість своєї «демократичності» та мати можливість користуватися певними правами в суспільстві більшості країн, які є тією чи іншою мірою демократичні.

Саме тому актуальність політологічного дослідження виборів як інституту на сучасному ступені розвитку міжнародної спільноти не викликає сумнівів. Також вибори були й залишаються важливою сферою життя кожного окремого індивіду. З того моменту, як людина стає достатньо зрілою, згідно прийнятих в державі норм, вона може прийняти участь у них як той хто вибирає, та як той, кого вибирають. Цілком її право і відмовитися від будь якої участі у цьому аспекті суспільного життя. Отож, якщо зважати і на той факт, що вибори в сучасному демократичному суспільстві – це дійство, що відбувається не одноразово за час життя кожної людини, вони мають значний вплив на все суспільство взагалі.

В наші часи вибирають практично всі верстви влади. В тому чи іншому вигляді кожна людина, яка досягла певного віку, не має проблем із законами, та відповідає іншим

можливим вимогам цих самих законів, може брати участь у виборах з обох сторін виборчого процесу. Виходячи з цього, вибори вже давно перестали бути справою певної еліти. Історично, як це відмінно проаналізував С. Г. Рябов, такі перепони для участі в виборах, як майновий ценз, гендерна приналежність, та багато різноманітних інших особливих вимог були нездоланною границею для більшості населення. На наш час, вибори є загальнодоступними (за винятком зрозумілих границь), вони допомагають реалізуватися демократії в самій її сутності. Саме вибори роблять демократичне суспільство демократичним у прямому сенсі цього слова. Чим більше сфер політичного життя контролюється народом у сенсі давньогрецького «демосу», тим більш воно стає ліберальним, демократичним. «Демос» тим і відрізнявся від «охло» у стародавніх мислителів, що включав у себе всіх, але не складав натовпу. Звісно, всіх у певному розумінні, особливо це стосується саме давньогрецької ситуації де до цього поняття «всі» включалася лише невелика частка жителів полісу.

«Вибори - це висунення спільнотою одного або групи повноважних представників для делегованого виконання громадських, загальних функцій, визнання за цими представниками відповідної авторитетності»⁴¹. Саме так Рябов розуміє феномен виборів взагалі. Це поняття дуже важливе, з тих причин, що воно дає дефінітивну загальну характеристику виборам як соціальному та політичному явищу у всіх проявах такого. Саме таке розуміння, у купі з повноцінним аналізом Рябовим всіх основних проявів і аспектів виборчого процесу, його частин та результатів, робить його концепцію актуальною не тільки в наш час, що зрозуміло, але й у далекій перспективі. Про її важливість зараз говорити не треба, адже навіть багато прикладів, які

⁴¹ Політичні вибори : Навчальний посібник / С.Г. Рябов ; М-во освіти України. – Київ : Тандем, 1998. – 23 с.

Рябов бере для загального ілюстрування того чи іншого аспекту своїх пояснень, не втратили актуальності.

Отже, вибори це висунення... Але яке висунення мається на увазі? Ще Гоббс говорив у своєму «Левіафані» що основою влади є делегування прав. Висунення таким чином розуміється як делегування. Але, таке делегування вже не має під собою тих основ, про які казав англійський мислитель. Якщо в нього ми бачимо розуміння результатів вибору, тобто, влади, як необхідність що породжується потребами людини у безпеці, то сучасні вибори вже дещо інший інститут. У першому смислі це навіть не вибори, як ознака демократичності. Основним поняттям з якого ми можемо починати аналізувати вибори в сьогodenному розумінні цього слова є поняття свободи.

Людина насамперед є вільною. Вона має певну частину свободи в глобальному сенсі. Ця свобода не є свободою в абсолютному значенні цього слова. Це скоріше свобода – вибір. Згідно відомого тезису – «моя свобода закінчується там, де починається свобода іншого». Саме цей інший детермінує свободу і права кожного окремого індивіда. Існування суспільства та «другого» у глобальному сенсі, у перспективі встановлює чіткі рамки для прав, обов'язків та свобод певного члена окремого суспільства та взагалі людства в цілому. Виходячи з цього, людина обмежується свободою в окремих її проявах, які виражаються, в свою чергу, в її правах. Ця частка свободи є в кожного, але розпоряджатися нею також потрібно у суспільно визначених формах та рамках. Звісно це не означає деякого її обмеження. Свобода кожного є його власним правом на те, що не обмежує свободу іншого. Але для прийняття фундаментальних рішень на рівні сучасної держави вже неможливо зважати на прояви такої свободи в кожному окремому випадку.

Для реалізації свободи кожної окремої людини в загально державній перспективі, тобто на рівні політичної діяльності, потрібно делегувати частину своєї

персональної свободи іншому. Саме так відбувається на майже будь яких виборах. Окремі індивіди віддають певні можливості які виражені в свободі поводитися так чи інакше окремому індивіду чи групі. Приймаючи цю свободу, ті, що таким чином отримують владу, реалізують інтереси тих, хто обрав їх. В цьому покладена різниця між інтересами обраних та не обраних. В ідеальному сенсі – індивіди обирають тих, хто є найбільш прийнятним згідно з розумінням кожного з них. Прийнятним в плані реалізації саме їх інтересів. Отже, вони делегують свою свободу для того, щоб реалізувати більш ефективно втілення своїх інтересів. Таким чином, ті хто підтримують в цілому політику спрямовану на консервативні цінності будуть обирати консервативні партії, чи окремих лідерів. Аналогічно – ті, що підтримують ліберальні цінності будуть обирати в якості того, кому делегувати свої права, лібералів.

Може бути складена уява, що влада яка стає із допомогою виборів тією, що управляє, може реалізовувати практичні цілі та цінності лише в рамках тих окремих частин, що делеговані певними індивідами. Звідси, цінність виборів та обраної ними влади редукується тільки до кількісного виміру. За останнім маєтсья на увазі наступне. Оскільки фізично важко та недоцільно реалізовувати демократичну владу за давньогрецьким зразком, тобто у варіації, в якій відсутня представницька складова, то важливість вибору зведена саме до втілення представницької функції. Безумовно, цю складову неможливо відкидати, вона була і є найважливішою складовою виборчого процесу. Але, делегуючи окремі індивідуальні права одному чи групі тих, хто управляє, дозволяє зробити з них дещо більше. Цей той випадок, коли сума більша за складові.

Саме вибори роблять цю перспективу реальністю. Такої свідомої відповідальності за свій вибір, та такої підтримки влади, яка реалізується з допомогою демократичних

виборів, важко досягнути будь якими іншими способами. В умовах демократичних виборів перемогу здобувають представники інтересів більшості. В реаліях сучасного світу, в більшості демократичних країн, інтереси меншості не відходять у тінь взагалі. Їх представляє опозиція. Таким чином досягається оптимальний результат, при якому до влади приходять саме та сила у вигляді одного чи ряду індивідів, на яких робить ставку більшість населення.

З цього приводу потрібно згадати особливості цього процесу, які ілюструють реалізацію тих чи інших інтересів суспільних груп. Як вже було зазначено, вибори це завжди висунення, тобто, делегування, але не завжди і не для всіх їх результат є не тільки прийнятним, але й навіть очікуваним. Майже у будь якому результаті виборів наприкінці мають місце ті, що незадоволені їх результатом. Це припускає сама природа виборів як таких. Це незадоволення може бути спричинене двома основними моментами. Перший з них, обов'язково притаманний політичним виборам на практиці. Це не повна чи не відповідна реалізація інтересів виборців обранцем. Така не може засуджуватися тому, що навіть ті, хто голосують за одну політичну силу, можуть мати в деяких питаннях різні, або навіть полярні точки зору. В цьому сенсі обранець реалізує певний субстрат інтересів – основні та взагалі відповідачі потребам та зацікавленості виборців, які усвідомлюють це та виходять з цього факту. Але це така сторона, яка має місце майже завжди. Інша сторона, також не менше поширена, але спричинена з інших причин, виражається в наступному.

Обрання одного робить неможливим (звісно, це не завжди, але окремі моменти будуть оговорені далі) обрання іншого. Більш за все це видно на прикладі виборів президента. Президент, на відміну від тих, що складають парламент може бути тільки один. Отже обрання певної людини на цій пост робить неможливим ту ж саму перспективу для всіх його конкурентів. Але, за цих

конкурентів також голосували, вони були носіями ідей певної частини суспільства. Ця частина є в цілому не задоволеною результатами таких виборів. Вона є причиною, яка породжує різноманітні покращення в системі виборів. Зважаючи на цей фактор, система виборів стає більш демократичною. Неможливо просто закрити очі на інтереси тих, хто не зміг реалізувати свої політичні прагнення. Вони також делегували свою свободу та свої права, але на відміну від сторони-переможця їх інтереси будуть матися на увазі, але тільки інтереси меншості.

Відповідно до цієї частини і формуються особливі варіації виборчих систем, які детально аналізує Рябов. Наприклад, розберемо одну з таких, щоб показати нюанси цього питання. «За мажоритарної системи відносної більшості (СІЛА, Англія, ПАР та ін.) обраним вважається той кандидат або список, який набрав голосів більше, ніж кожний з його противників окремо»⁴². Отож, мажоритарна система відносної більшості є одним з показників того, як можуть бути обрані ті чи інші кандидати відповідно до інших. Вона може віддати перевагу за наявності навіть незначної більшості. Це може бути, особливо за умови великої кількості кандидатів, така політична сила, яку взагалі не підтримує не тільки більшість, але й значна частина усіх виборців. Але, навіть за наявності такої відносно сформульованої більшості, перевага надається такій силі.

Більш лояльно до інтересів виборців може бути проілюстрована пропорційна виборча система. «Пропорційна система виборча система вперше була застосована в Бельгії у 1889 році, а з кінця ХІХ сторіччя вона набула поширення в багатьох країнах світу. Ця система ґрунтується на пропорційній відповідності між кількістю завойованих голосів та кількістю отриманих

⁴²Політичні вибори : Навчальний посібник / С.Г. Рябов ; М-во освіти України. - Київ : Тандем, 1998. - — 31 с.

мандатів»⁴³. Тобто, влада розподіляється згідно з тим, скільки людей обрало ту чи іншу політичну силу. Звісно, вона не може бути реалізована у президентських виборах, але є однією з найпоширеніших у парламентських виборах. Як можна побачити, саме інтереси сторони, що не здобула перемоги за умови сучасного демократичного суспільства беруться до уваги, та відносно них формуються різноманітні системи виборів. Взагалі потрібно сказати, що делегування прав певним суб'єктам або групам таких навіть за відомих умов можливої відсутності реалізації своїх інтересів, є необхідним. Це повинно розумітися як фактор що не може бути списаний ніколи. Саме з дефініції свободи в її суспільному розмінні, яке образно було приведене вище, витікає цей фактор.

Вибори як такі ускладнюються все більш часто. Сенс та зрозуміла необхідність цього виходить з умов багатьох різноманітних факторів. Перш за все, потрібно проаналізувати це на прикладі непрямих виборів. «Непрямі вибори - процедура формування якогось представницького органу чи обрання посадової особи, згідно з якою виборці подають свої голоси не безпосередньо за кандидатів на виборну посаду, а за виборців другого ступеня - виборщиків, котрі вже і проводять остаточне обрання від імені виборців. Так обирають, наприклад, президента США, верхню палату парламенту Індії»⁴⁴. Отже, непрямі вибори це явище більш складне ніж вибори прямі. Воно має під собою вибори, які здійснюються опосередковано. Так, обираючи кандидата на пост виборщика, суспільство, в вірніше, окрема його частка, яка теж може бути названа так, тому що це окреме суспільство у рамках більшого, висловлює своє загальне ставлення. Воно обирає представника, який обере за них. Це більш структуровані вибори. Але вони позбавлені

⁴³Політичні вибори : Навчальний посібник / С.Г. Рябов ; М-во освіти України. - Київ : Тандем, 1998. -31-32 с.

⁴⁴Рябов С.Г. Політичні вибори: Навчальний посібник — К. и Тандем, 1998. — 29 с.

можливих парадоксів завдяки деяким моментам. Певно, можна уявити собі, що виборщик міг би проголосувати згідно з власними інтересами, оскільки він перш за все індивід. Тобто, його позиція після обрання на таку посаду могла б змінитись. Але, на практиці усі виборщики та їх вибір детерміновані тією політичною силою, яку вони представляють. Це нівелює можливі казуси такого розряду. Виходячи з цього, виборці, що обирають представника-виборщика точно знають результат його вибору. Виходячи з нього, вони й самі обирають того чи іншого кандидата на такий пост. Голос виборщика детермінований, наприклад, тією партією, до якої він належить. Виходячи із цих положень, відомо, кого буде обирати посередник. Тому, обираючи його індивіди впевнені в результаті.

Завдяки цьому також стає більш структурно організованою виборча система великих держав, де без таких дій вибори були б набагато складнішими. Наприклад, можна сказати таке про США. Взагалі, як відмічає Рябов, саме США в плані демократичних політичних виборів зайшли набагато глибше, ніж багато інших країн. Це підтверджується і, наприклад, електронною системою голосування, яка була впроваджена саме в цій країні.

Крім того, важливим аспектом, на якому зосереджує увагу український дослідник, є рівноцінність голосу, а через це, рівнозначність прав окремого індивіда на політичних виборах. Історично цей аспект мав багато проявів. Вище вже були зазначені можливі майнові та гендерні обмеження. Але особливо треба приділити увагу такому явищу як кількість голосів. У сучасному демократичному суспільстві не викликає сумнівів той факт, що кожен його представник як індивід є рівним перед законом, відносно інших індивідів. Але, звісно, історично так було не завжди. Більш того, навіть у сучасному суспільстві залишаються цензи на кількість голосів на

політичних виборах. Вони коливаються від демократично ж обґрунтованих у Германії, де цей момент має обумовлену структуру, до Нової Зеландії, де залишаються ті ж майнові цензи, що мали місце ще за часів раннього модерного суспільства.

Головний сенс цього аспекту закладається у тому, що участь у виборах можуть брати всі, але не всі можуть мати однаковий вплив на політичну ситуацію в тій країні де це має місце. Наприклад, це перегукується із таким історичним фактом, як недопущення жінок до участі у виборах, або етнічний ценз. Останній виходив з прямих націоналістичних (у гіршому розумінні цього слова) орієнтацій домінуючого етносу. Тобто, голоси тих, що не мають до нього відношення розглядалися як такі, що не можуть бути поставлені в один ряд із представниками цього етносу. Вони були нерівноцінні, їх думка з цих питань не враховувалася, не мала признання як достойна взагалі. Дещо інша, але загальним чином схожа ситуація мала місце і з недопущенням жінок до участі у виборах. Це все показує один головний фактор, який не може мати місце в сучасному демократичному суспільстві. Цей фактор – нерівнозначність, не рівна цінність одних виборців, відносно інших. Але й цей момент непотрібно розглядати абсолютно. Неможливе допущення до виборів, наприклад, тих індивідів, які не відповідають за свої вчинки.

Окрім загальних понять та аспектів виборчого процесу, історичної ретроспективи, Рябов також аналізує і конкретні вузлові проблеми, що мають місце у сучасному демократичному світі, і насамперед в Україні. Він робить це у зв'язку з описанням вказаних понять та аспектів, але ця сфера заслуговує особливої уваги. «Проблема висування кандидатів є чи не найгострішою у вітчизняній електоральній практиці останніх років. В Україні висувати кандидатів у депутати можуть громадяни України, які мають право голосу. Робити це можна шляхом

самовисунення, через політичні партії і виборчі блоки партій, через трудові колективи»⁴⁵. Як бачимо, однією з таких проблем може бути описана ситуація. Однак, вона не поширюється на весь процес підготовки до виборів та участі в них, у всіх його аспектах. Зрозуміло, що не кожен може бути президентом (одна з найліберальніших країн, в цьому сенсі, як не дивно, Іран) і т.і.

Таким чином, на основі проаналізованих аспектів концепції політичних виборів Рябова можна сказати, що вона є виключно детальною, аргументованою та не тільки є актуальною, але й буде залишатися такою ще в дуже довгій перспективі.

Список використаних джерел

1. Політичні вибори : Навчальний посібник / С.Г. Рябов ; Мво освіти України. Київ : Тандем, 1998.- 96 с.
2. Рябов С. Г. Основи теорії політики / С.Г. Рябов, М.Б. Томенко.- Київ : Тандем, 1996. -191 с.
3. Рябов С. Г. Короткий політологічний словник / С. Г. Рябов, З. І.Тимошенко. – Київ: РОВО "Укрвузполіграф", 1991. – 95 с.
4. Громадянське суспільство: проблеми теорії та практики [упоряд.С. Рябов]; Фонд "Освіта для демократії". - Київ:Національний університет "Києво-Могилянська академія", 2008-156 с.

Пікалова Тетяна

Співробітництво України і ЄС у сфері освіти як чинник підвищення рівня громадянської освіти

Актуальність теми дослідження. Навчатися і працювати у Європейському Союзі, займатися науково-дослідницькою діяльністю у провідних університетах

⁴⁵Політичні вибори : Навчальний посібник / С.Г. Рябов ; Мво освіти України. - Київ : Тандем, 1998... — 43 с.